

Ouderen met een psychiatrische problematiek

De zorgzwaarte in de Vlaamse woonzorgcentra (WZC) neemt de laatste jaren gestaag toe. De tendens om zo lang mogelijk thuis te blijven wonen, brengt mee dat in de WZC het aantal zwaarzorgbehoevende ouderen toeneemt.

De tijd dat een gezonde oudere in een WZC gaat wonen is al lang voorbij. Wat de zorgvraag betreft is er bovendien een steeds grotere diversiteit te merken. Sommige voorzieningen gaan zich door deze diversiteit specialiseren. Binnen de psychiatrische problematiek zijn er instellingen die zich enkel richten op de opvang van personen met dementie (bijvoorbeeld De Wingerd in Leuven, De Bijsster in Essen, Ter Kempen in Meerhout). Het is goed deze patiënten gericht en kwaliteitsvol op te vangen en te ondersteunen. Hierbij gaat het slechts om één groep van mensen met psychische en/of psychiatrische problemen.

Het belang van aangepaste opvang merken we zeker ook binnen de WZC. Door de vergrijzing komen meer mensen met een psychiatrische problematiek bij de WZC aankloppen.

Lieven De Maesschalck, Katleen Heuten en Liesbet Lommelen, onderzoekers bij Vonk3 (zie inlassing), gingen na in hoeverre opvang van deze groep haalbaar en wenselijk is.

De redactie laat hen graag zelf aan het woord.

De huidige situatie

De opvang van de oudere zorgvrager met een psychiatrische problematiek zorgt in het werkveld voor de nodige knelpunten. Het is niet evident om voor al de ouderen met een psychiatrische problematiek de geschikte opvang te vinden. Er is niet altijd plaats voor deze mensen waardoor ze op een wachtlijst komen te staan. Mensen komen daardoor soms (tijdelijk of permanent) in een verkeerde opvangsituatie terecht.

In een WZC is het niet evident om een dag van een persoon met een psychiatrische problematiek zinvol in te vullen. Onderzoek toont aan dat het personeel problemen ondervindt met de organisatie van aangepaste dagactiviteiten en sociale contacten en met de begeleiding van psychische of psychiatrische problemen (Devisch, 2003; Lannoo et al., 2007).

Aanleiding tot het onderzoek en onderzoekopzet

Het Kenniscentrum voor de Gezondheidszorg (KCE) onderzocht in 2007 de problematiek van één doelgroep, namelijk die van personen met een niet-aangeboren hersenletsel (NAH).

Voor de WZC die NAH-persoon opvangen, beveelt het KCE de oprichting van aparte leefeenheden aan, met een aangepaste infrastructuur en voldoende en competent personeel. Ook voor sommige mensen met zeer ernstige gedragsproblemen, met een steeds verslechterende hersenaandoening (zoals Multiple Sclerose) of met zware lichamelijke verzorgingsnood zijn gespecialiseerde eenheden aangewezen.

'Drie op vier voorzieningen geven aan in hun opnamebeleid rekening te houden met ouderen met een psychiatrische problematiek.'

Gezien dit onderzoek een primeur was in België en gezien de toenemende problematiek, lijkt een onderzoek naar de plaats en functie van de WZC in de opvang van de oudere zorgvrager met een psychiatrische problematiek essentieel.

Het onderzoek van Vonk3 inventariseert de noden van de WZC, de aanwezige psychiatrische problematieken en de randvoorwaarden voor kwalitatieve opvang voor deze bewonersgroep. De focus ligt niet alleen op aantallen. Ook randvoorwaarden en noodzakelijke omkadering, die immers belangrijk zijn voor het opstellen van een zorgstrategisch plan, worden omschreven.

De steekproef

Er werd een gestructureerde vragenlijst bij een representatieve steekproef van 179 WZC uit de vijf Vlaamse provincies genomen. 29% van de WZC liggen in Oost-Vlaanderen, 24,5% in Antwerpen, 22% in West-Vlaanderen, 12% in Limburg en 11,5% in Vlaams-Brabant.

Naar grootte bevat de steekproef telkens één derde minder dan 78 woongelegenheden, één derde tussen de 79 en 125 woongelegenheden en het laatste derde meer dan 126 woongelegenheden.

Het statuut is voor 43,6% openbaar, 43,6% een VZW en voor 12,8% privé.

Prevalentie van psychiatrische problematiek

Drie op vier voorzieningen geven aan in hun opnamebeleid rekening te houden met ouderen met een psychiatrische

problematiek. 41,7% van deze instellingen voorziet bijkomend een specifieke opvang voor één of meerdere bewonersgroepen: vooral voor personen met dementie (26,8%), en ook voor patiënten met schizofrenie, Korsakov en mentale retardatie.

Het merendeel van de woonzorgcentra die specifieke opvang aanbieden, geeft aan dit te verwezenlijken via aparte afdelingen. Daarnaast werkt een groot deel inclusief of beschikt men over aparte leefgroepen. Andere mogelijkheden zijn heterogene leefgroepen, individuele opvang, kleinschalig genormaliseerd wonen en psychologische begeleiding.

Figuur 1 geeft de top 10 van psychiatrische problematieken binnen de Vlaamse WZC weer. Dementie komt in 96,7% van de instellingen voor, depressie in 92,7%, verslaving in 69,1%, Korsakov in 61,8% en persoonlijkheidsstoornissen in 61%. Daarnaast komen mentale retardatie (53,7%) en angststoornissen (52%) nog in meer dan de helft van de instellingen voor.

Figuur 1: Prevalentie psychiatrische problematieken in WZC

De ouderen met een psychiatrische problematiek komen vooral na ontslag uit het ziekenhuis (31,1%), rechtstreeks van thuis (28,7%) of worden verwezen vanuit een psychiatrische afdeling binnen een algemeen ziekenhuis (19,7) of komen via een psychiatrisch verzorgingstehuis (16,4%) in het WZC terecht.

Dementie en depressie

Van de 179 voorzieningen gaven 123 voorzieningen een antwoord op de vraag naar de mate waarin dementie voorkomt in het WZC. Gemiddeld zijn er 42,49 bewoners met dementie aanwezig. De voorziening met de meeste bewoners met dementie vangt zo 193 bewoners op. Wanneer we deze hoeveelheden even achterwege laten, zien we dat 96,7% van de WZC aangeeft bewoners met een dementieproblematiek op te vangen en slechts 3,3% niet. In het totaal gaat het over 5226 bewoners met dementie.

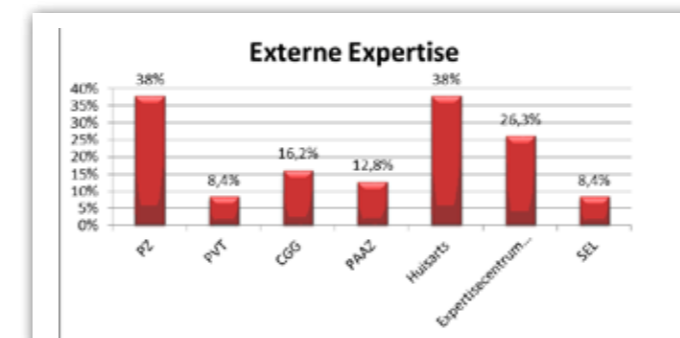
De meeste voorzieningen geven aan 10 bewoners met een depressie in het WZC te hebben. Gemiddeld gaat het om 9,89 bewoners. De voorziening met de meeste bewoners die te maken hebben met depressie vangt zo 70 bewoners op. Er zijn echter ook voorzieningen die geen bewoners hebben met een depressie. In totaal gaat het over 1217 bewoners met een depressie.

Samenwerken?

De eerste analyses geven aan dat 83,8% van de WZC een functionele samenwerking heeft met andere zorgactoren. Deze functionele samenwerking is vooral sterk met de algemene ziekenhuizen (72,6%), de thuiszorg (36,9%) en de psychiatrische ziekenhuizen (23,5%).

In functie van de opvang van ouderen met een psychiatrische problematiek doen WZC het meest beroep op de expertise van de huisarts (38% van de voorzieningen), op medewerkers van het psychiatrisch ziekenhuis (38%) en op het expertisecentrum dementie (26,3%)

Figuur 2: Externe expertise

Noden van de WZC

'De WZC geven in dit verband aan vooral nood te hebben aan psychiatrisch verpleegkundigen, een psycholoog en geriatrische verpleegkundigen.'

Om ouderen met een psychiatrische problematiek beter te kunnen opvangen geven de WZC aan vooral nood te hebben aan extra psychiatrische verpleegkundigen, een psycholoog en geriatrische verpleegkundigen. Dit moet voor

hen een antwoord bieden op de meest gemelde problemen: roepen, aanklampen, agressie en wegllopen. Alle WZC geven aan in aanraking te komen met roepen als storend gedrag. Meer dan de helft van de woonzorgcentra (56,1%) geeft aan meermaals per dag in aanraking te komen met roepen, 26,8% van de voorzieningen heeft er dagelijks mee te maken. De meeste WZC komen bovendien in aanraking met aanklampen door bewoners. Het merendeel komt hiermee dagelijks (39,8%) of meermaals per dag (29,3%) in aanraking. Binnen de randvoorwaarden zetten de WZC de nood aan gespecialiseerd personeel op de eerste plaats. Daarna komt in bijna gelijke mate de vraag naar een ander financieringsmechanisme, de vorming van het huidige personeel én een pleidooi voor de opname van gestabiliseerde psychiatrische patiënten naar boven.

En nu verder?

Na deze eerste beschrijvende fase, zullen we verdiepend exploratief onderzoek uitvoeren. Daarnaast zullen we de verzamelde cijfers met de Minimale Psychiatrische Gegevens in verband brengen. Er volgt dan een ruime studie naar alle mogelijke 'promising practices' in Vlaanderen en Nederland. We zullen die methodes screenen op de bruikbaarheid voor de doelgroep. Dit alles moet in 2012 uitmonden in een studiedag met beleidsadviezen.

Lieven De Maesschalck, Katleen Heuten, Liesbet Lommelen

Onderzoekers Katholieke Hogeschool Kempen – Vonk3

Referenties

Lannoo E, Brusselmans W, Van Eynde L, Van Laere M, Stevens J. Epidemiology of acquired brain injury (ABI) in adults: prevalence of long-term disabilities

and the resulting needs for ongoing care in the region of Flanders, Belgium. *Brain Inj.* 2004;18(2):203-11.

Lannoo E, Larmuseau D, Van Hoorde W, Ackaert K, Lona M, Leys M, de Barys T, Eysen M (2007) Chronische zorgbehoeften bij personen met een niet-aangeboren hersenletsel (NAH) tussen 18 en 65 jaar. *KCE (2007)*, Brussel

Devisch, F., Personen met een handicap in rusthuizen en RVT's, *Studiecel VFSIPH*, 2003

* VONK3

VLAAMS ONDERZOEKSCENTRUM DERDE LEEFTIJD

Vonk3 is een onderzoeks- en kenniscentrum betreffende de derde leeftijd, met zetel in de Katholieke Hogeschool Kempen (KHK). Het ontwikkelt een eigen onderzoeksprogramma met specifieke onderzoekslijnen en wil als kenniscentrum een plaats verwerven ondermeer via het aanbieden van vorming en dienstverlening. Via publicaties wil het nieuwe kennis over de derde leeftijd ten dienste stellen van zowel doelgroepen, organisaties als beleidsmakers. Synergie binnen en buiten de hogeschool en kwaliteitsvol werken zijn daarbij centrale waarden.

www.vonk3.be

* EEN PROJECT IN BEELD

DEMENTIEVRIENDELIJKE GEMEENTE

Personen met dementie moeten langer actief kunnen deelnemen aan het maatschappelijke leven. Dat is één van de aanbevelingen van de Koning Boudewijnstichting (KBS). De KBS ondersteunt daarom lokale initiatieven die hiervoor inspanningen leveren. Eén van de geselecteerde projecten is de gemeente Heist-op-den-Berg met het project 'Heist, een plattelandsgemeente met pit voor personen met dementie'.

Dementievriendelijke gemeente?

De bedoeling van dit project is de negatieve beeldvorming die met dementie gepaard gaat te doorbreken. Dat kan enkel lukken wanneer de samenleving zorg en begeleiding zichtbaar maakt en de mogelijkheden die er zijn bij mensen met dementie aanmoedigt.

Het gaat bij de dementievriendelijke gemeente om meer dan 'de gemeente' alleen. Het gaat om een oproep aan de hele samenleving waarin we de vraag stellen hoe mensen met dementie willen leven en wat de ondersteuning is die men wenst.

In een totaalproject werken de verschillende partners uit de gemeente Heist-op-den-Berg samen. Het OCMW en de gemeente namen het initiatief. Het WZC Ten Kerselaere, het lokaal dienstencentrum De Pit, de politie, het Psychogeriatrisch Netwerk (PGN) en het Centrum voor Geestelijke Gezondheidszorg (CGG) De Pont engageerden zich.

Welke initiatieven zijn er?

Het geheel koepelt 7 deelprojecten:

- 'Niemand vergeten?' waarbij de cultuurraad alle verenigingen sensibiliseert en ondersteunt om mensen met dementie aan boord te houden.
- 'Inloophuis dementie Heist-op-den-Berg': zie afzonderlijke inlassing.
- Het 'Praatcafé dementie' is een tweemaandelijksse bijeenkomst waar mantelzorgers van personen met dementie elkaar kunnen ontmoeten. Het streeft een gemoedelijk karakter na. Gastsprekers voor het najaar zijn Herman Wauters en Mieke Vandorpe.
- Een ontmoetingsgroep voor personen met een beginnende dementie. Voor iedereen die problemen en beperkingen ervaart als gevolg van beginnende dementie en die bereid is om er met anderen over te praten, ervaringen te delen en te leren hoe men met de ziekte moet omgaan. De groep komt tweewekelijks samen op maandagnamiddag.
- Het project 'Vermist', uitgewerkt samen met de lokale politie. Het project richt zich tot mensen in de thuiszorg die al dan niet zelfstandig wonen. Sommige van deze mensen vertonen een verhoogd risico op dwalen of dolen en geraken daardoor vermist. De mantelzorger of professionele hulpverlener vult een gegevenskaart in die het de politie makkelijker maakt om gericht te zoeken. Adequaat optreden in de eerste uren na het vaststellen van de verdwijning is uiteraard het doel.
- Fitness voor thuisblijvende personen met dementie i.s.m. WZC Ten Kerselaere.
- Vertoning in het cultuurcentrum van de documentaire film 'Verdwaald in het Geheugenpaleis' van Klara van Es, die mensen met dementie aan het woord laat over het verlies van identiteit en houvast, dat met de ziekte gepaard gaat.

Contact:

- Ilse Van Dessel - Lokaal dienstencentrum de Pit
- Tinne Persoons - OCMW Heist-op-den-Berg - 015 24 93 50

* EEN PROJECT IN BEELD

INLOOPHUIS DEMENTIE

Personen met dementie en hun naasten raken vaak geïsoleerd. Bovendien hebben zij meestal heel wat vragen over het ziektebeeld en het verdere verloop. Zij vragen zich bijvoorbeeld af of het 'normaal' is wat zich bij hen voordoet. Ook communiceren blijkt in vele gevallen een ernstig probleem te worden omwille van de afnemende geestelijke vermogens.

Vandaar de keuze voor een laagdrempelig inloophuis waar deze mensen met hun verhaal terecht kunnen. Naar het voorbeeld van Kopenhagen, Amsterdam, Brugge, Antwerpen en Turnhout is Heist-op-den-Berg als vierde initiatief in Vlaanderen gestart met een dergelijk initiatief.

Het Inloophuis wil een plaats creëren waar personen met dementie en hun zorgdragers elkaar spontaan kunnen ontmoeten in een gemoedelijke sfeer. Het warme karakter van het Inloophuis maakt het mogelijk om dementie bespreekbaar te maken. Met lotgenoten van gedachten kunnen wisselen is immers nog steeds een grote nood.

Mensen kunnen er ook terecht voor individueel advies en informatie. Herman Wauters, consulent bij het PsychoGeriatrisch Netwerk, is wekelijks tijdens de openingsuren aanwezig om mensen op weg te helpen naar een oplossing voor hun vragen en problemen. De raadplegingen zijn gratis. Hij maakt samen met de vraagsteller een traject op waarmee de mantelzorgers zelf verder kunnen.

Tenslotte wil het Inloophuis verschillende aangepaste activiteiten organiseren voor personen met een beginnende dementie. De veertiendaagse praatgroep voor personen met een beginnende dementie (zie ook Heist Op den Berg) start in september en wordt begeleid door Katya Colson, psychologe bij het Ouderenteam van CGG De Pont.

Het Inloophuis Dementie is gevestigd aan Ten Kerselaere in het Lokaal Dienstencentrum De Pit en is open elke maandag van 14u tot 17u, behalve tijdens de feestdagen en de schoolvakanties: 015 22 88 99. Een afspraak maken kan, maar is niet noodzakelijk.